

Görsel Sanatlar Eğitiminin Tedavideki Yeri: Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Hastane Okulu Uygulama Örneği *

Hamide VURAL¹

Bülent SALDERAY²

Gönderim Tarihi: 13.02.2022   Yayın Tarihi: 27.05.2022   Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada, görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının kullanıldığı sanatla tedavi yöntemine ilişkin yapılan araştırmalar ve uygulama örneklerinin etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, görsel sanatlar eğitiminin tedavideki yeri ve tedavi boyutunda nasıl kullanıldığına dair çeşitli çalışmalar irdelenerek, kronik hastalar üzerindeki bir uygulama çalışması yapılmış ve uygulama sonrası hasta, hasta yakınları, sağlık çalışanlarının duyu durumlarına dair elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Bu araştırma nitel araştırmalar arasında yer alan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerin bünyelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı hastane okulları; örneklemini ise Ankara, Gazi Üniversitesi Hastanesine bağlı Hastane Okulu oluşturmaktadır. Bu bağlamda; Gazi Üniversitesi Hastanesine bağlı Hastane Okulu'ndan yararlanmakta olup yataklı tedavi gören ve/veya odalı eğitime tabi olan 8-16 yaş aralığındaki 11 kronik hasta çocuk (öğrenci) ile görsel sanatlar eğitimi uygulamaları yapılarak araştırmanın verileri elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda, sanatla tedavinin her yaşta sağlıklı, engelli ve hasta bireylere uygulanabilecek olan bir tedavi çeşidi olduğu, hastanelerde, okullarda, ve danışma hizmetleri kapsamında uygulanmakta olup, hastayı motive ettiği gibi doğru yöntem ve süreçlerde kullanıldığında kalıcı iyileşmeyi dahi sağlayabilen, bireyin baş etmek zorunda olduğu uzun ve ağırlı iyileşme sürecini eğlence, öğrenerek ve kendi öz kabulünü sağlayarak daha kolay atlatabilmesini, hastaların hastalığı algılamalarında, hayatı anlamlandırmalarında, ilişkilerini olumlu yönde değiştirmelerinde ve hastalığı yenme süreçlerinde olumlu gelişmeler sağlayabilen ve bedensel/zihinsel birçok rahatsızlık alanında etkili sonuçlar ortaya koyabilen bir çalışma biçimi olduğu sonucuna varılmıştır.

Sanatla tedavinin 1950'lerden beri dünya genelinde çeşitli derecelerde uygulandığı, özel ve devlet destekli eğitim programları ile uzmanlar yetiştirdiği, çağımız sağlık hizmetlerinde de alternatif tedaviler içerisinde kullanıldığı fakat Türkiye'de son zamanlarda ön planda olmakla birlikte daha çok geliştirilmesi, disiplinler arası boyutuyla ele alınarak akademik alt yapıya da uygun hale getirilmesi ve uygulamaların kurulacak ve daimi hizmet verebilecek merkezler ile artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Görsel Sanatlar Eğitimi, Sanatla Tedavi (terapi)

¹ Sorumlu Yazar: Hamide Vural, Arş.Gör. Dr., Hakkari Üniversitesi, Türkiye, vural.dh@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6417-2379

² Bülent Salderay, Prof.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye, salderay@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8133-6192

* Bu araştırma birinci yazarın Doktora tezinden üretilmiştir.

Role of Visual Arts Education in Hospital Treatment: An example of Gazi University Faculty of Medicine Hospital School

---

Abstract

This research aims to examine the effects of research and application examples based on the art treatment method in which visual arts education practices. Accordingly, visual arts education practices were carried out for chronically ill patients by examining various studies on the role of visual arts education for hospital treatment and how it is used in the treatment process, and the data obtained on the emotional states of the patients, their relatives, and health workers were evaluated.

This research is a descriptive study of qualitative research. The universe of the research is hospital schools within the bodies of hospitals affiliated to the Ministry of Health, which are affiliated to the Ministry of National Education, and the sample is Ankara, Gazi University Faculty of Medicine Hospital School. In this context, data of the research is obtained from visual arts education practices carried out for chronically ill children(students) between the ages of 8 and 16 who benefit from the Hospital School affiliated to Gazi University Hospital in Ankara and receive inpatient treatment and/or are subject to room education.

As a result, it is concluded in this study that art therapy is a form of study that can provide positive developments in patients' perception of the disease, make sense of life, change their relationships positively and overcome the disease, and can produce effective results in many areas of physical/mental ailments, that it is a type of treatment that can be applied to healthy, disabled, and sick individuals of all ages, in hospitals, schools, and within counseling services, that it can even provide permanent healing when used in the right methods and processes by motivating the patient, and help individuals overcome the long and painful healing process that they have to cope with more easily by learning, having fun, and providing self-acceptance.

It can be said that art therapy has been applied in various degrees around the world since the 1950s, it has trained specialists with private and state-supported education programs, it is also used in alternative treatments in contemporary health services. However, it has recently been at the forefront in Turkey and needs to be developed more, to be adapted to the academic infrastructure through an interdisciplinary perspective, and practices should be increased with centers that will be established to provide permanent service.

Key Words: Art, Visual Arts Education , Art therapy

Giriş

Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde birçok hastanede, hastane okullarında, rahabilitasyon merkezlerinde, engelli ve yaşlı hizmetlerinde, dezavantajlı bireylerle uygulamalarda rehabilite amaçlı alternatif ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerinden olan sanat eğitimi/ görsel sanat eğitimi programlarının ve sanatsal aktivitelerin yapıldığını görmekteyiz. Yapılan araştırmalar sayılan mekan ve alanlarda kullanılan alternatif ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerinin hastaların moralleri ve tedavileri üstünde fazlasıyla etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bahsi geçen alternatif ve tamamlayıcı tedavi yöntemleri şu şekilde tanımlanabilir: Alternatif tıp klasik tedavilerin yerine kullanılan yöntemler iken tamamlayıcı tıp klasik tedaviye eşlik eden tedavi yöntemleridir. İkisinin birlikte kullanımı ise tamamlayıcı ve alternatif tıbbı oluşturmaktadır (Çevik, vd.,2016, s.2). Dünya Sağlık Örgütüne göre geleneksel ve tamamlayıcı tıp “fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, bunlara tanı koyma, iyileştirme veya tedavi etmenin yanında sağlığın iyi sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve tecrübelerle dayalı izahı yapılabilen veya yapılamayan bilgi, beceri ve uygulamalar bütünüdür (Ünal ve Dağdeviren, 2019, s.1).TAT’lardan biri olan müzik terapinin Antik Yunan’da epilepsi, depresyon, melankoli, cinnet, somnambulizm, letarji, katatoni, histeri, felç, afazi, gut, ateşli hastalıklar, romatizma, çeşitli ağrılar, veba, kızamık gibi hastalıkların tedavilerinde kullanıldığına dair veriler vardır. Hipokrat’a göre ise tıbbın yetersiz kaldığı aşamalarda alternatif olarak müziğin kullanımı da önemlidir. Çeşitli ülkelerde de çocuk eğitiminde beyindeki teta dalga aktivasyonunu artırdığından, parapsikolojik çalışmalarda ve konsantrasyon artırıcı çalışmalarda kullanılmıştır. Kırgız Türklerinde ise Baksı denen kopuzcuların varlığından bahsedilmekte, onların kopuzu sihir ve tedavide kullandıkları ve bu kişilerin de kutsal sayıldıkları bilinmektedir. Yine İslamiyet tarihinde Sufiler, müziği ruh ve sinir hastalıklarında kullanmışlardır. Amasya, Sivas, Fatih ve Edirne Darüüşifalarında şifa amaçlı müzik kullanımına rastlanmaktadır (Birkan, 2014, s.37-40). Yüzyıllardır kullanılan bu TAT uygulamaları Türk toplumlarında yaklaşık 6 bin yıldır süregelen bir geçmişe sahiptir (Gençel, 2006, s.699; Birkan, 2014, s.40). Günümüzde ise hastanelerde, yoğun bakımda, palyatif bakımda, cerrahide, kadın doğumda, psikiyatride, pediatri, onkolojide, kemoterapi ve radyoterapi sürecinde diğer tedavi süreçlerinde gözlemlenen ağrı ve anksiyete tedavisinde kullanılmaktadır. TAT uygulamalarının, hastaların immün (vücudu hastalıklara karşı koruyan savunma kaklanı) sisteminin aktive olmasında, yaşam kalitesinin yükseltilmesinde ve manevi iyileşmede yeri büyüktür (Uyar ve Korhan, 2011, s. 142). Kliniklerde de sıklıkla karşılaşılan, hastaların tedavilerinin aksamasına hatta tamamen tedavilerini reddetmelerine sebep olan tedaviye uyumsuzluğun önlenmesinde ve geliştirilmesinde sanat terapi etkili bir TAT yöntemidir. Ancak bu yöntemlerin henüz rutin bir uygulama olarak değil de daha çok bilimsel çalışmalar olarak hastanelerde karşımıza çıktığı söylenebilir (Ciğerci, Kurt, Çelebi, 2016, s.2). Bu görüşü destekleyen Ünal ve Dağdeviren’e (2019) göre; Sağlık çalışanlarının hastalarına yeterli süreyi ayıramaması, kullanılan ilaçların yan etkilerinden kaçınma gibi nedenlerden dolayı, hastaların geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemlerine olan ilgisinin arttığı ve zamanla bu yöntemlerin kullanımının daha da artacağı öngörülmektedir (s.1).

Müzikle tedavide olduğu gibi görsel sanatların da tedavide ve iyi olmaya yönelik çalışmalarda geçmişten günümüze kadar birçok toplumda kullanıldığı görülmektedir. Görsel sanatların disiplinlerarası kullanılması ve tedaviye yardımcı etkileri incelendiğinde tarihi anlamda çok eskilere gidilebilmektedir. Salderay (2010) çalışmasında Rath ve Kivikas’a atıfta bulunarak; Hristiyan Ortodoksların vücutlarındaki rahatsızlığı ifade etmek amacıyla rahatsızlığın bulunduğu uzuvları üç boyutlu hâle getirerek mum heykeller yaptıklarını ve bunları şifa bulmak umuduyla kiliselere bıraktıklarını belirtmektedir (s.134). Yine görsel sanatların disiplinlerarası kullanımına örnek olarak geçmişten günümüze kıymetli bir gün olan Hıdırellez gecesinde Türklerin bir gül fidanının dibine dilekleri temsil eden çizim ve şekiller yapıp gömmeleri gösterilebilir (Artun, s.4, 2007). Bir başka

kaynakta görsel sanatların, insanoğlunun doğuştan getirdiği bedensel zayıflıkların yanı sıra, daha çok zihinsel zayıflıkları yani psikolojik zaafırları telafi eden bir araç olarak kullanıldığını vurgular (Button & Armstrong, 2014, s.5). Görsel sanatlar aynı zamanda duygu ve düşüncelerin söz dışında yansıtılabilmesinde biyolojik, psikolojik, sosyolojik işlevleri birlikte kapsayabilen önemli araçlardan biridir (Güney, 2011, s. 45).

Görsel sanatlar yoluyla tedavi, kanser semptomlarının azaltılmasına yönelik tedavilerde, beyin travması geçiren çocukların tedavisinde, ilik nakli olan çocukların durumlarının iyileştirilmesinde ve sinir bozukluğu tedavisinde, aktif dikkat problemi olan çocukların, saldırgan davranış sergileyen bireylerin tedavisinde kullanıldığı gibi uzaya gönderilen bireylerin dikkatlerini toplamada dahi uygulanabilmektedir (Keskin, 2006, s.26). Herhangi bir rahatsızlıktan ötürü kendilerini ifade edemeyen, topluma karışamayan ve pasif durumda kalan insanlar dahi sanatla, kendilerini ifade edebilmeyi ve topluma daha rahat karışabilmeyi gerçekleştirebilmişlerdir. Nitekim tedavilerde hasta çocuklardan sanat aracılığıyla elde edilen veriler, çocukların psikososyal durumları hakkında doktorlara önemli ipuçları verebilmektedir. Bu sayede doktorlar çocukların hangi alanlarda daha fazla yardıma ihtiyaç duyduklarını tespit edebilmektedir. Bu veriler ışığında bahsi geçen fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklar noktasında alternatif veya tamamlayıcı tedavi yöntemi olarak kabul edilen görsel sanatlar eğitimi uygulamaları yoluyla gerçekleştirilecek olan tedavilerin hasta üzerinde ve tedavi sürecinde olumlu etki oluşturabileceği ve tedaviye destek olabileceği ifade edilebilir.

Kar (2010) çalışmasında Aksoy'a atıfta bulunarak; bilimsel araştırmaların, bir sanat dalıyla uğraşmanın kişinin fizyolojisini, genel tutumunu ve ruh hâlini değiştirdiğini ifade etmektedir. Sanatla uğraşırken stres yerini derin gevşemeye bırakıp mevcut korku ve endişenin yerini yaratıcılık, ilham ve umut almakta, sağ beynin işlevi etkinlik kazanırken, beyin dalgalarının düzenindeki değişikliğin yanı sıra, otonom sinir sistemi vücuttaki hormonların düzeyi ve beyindeki nöroiletkenler de olumlu şekilde etkilenmektedir. Özellikle resim, müzik ve heykelle uğraşmak bedenin bütün hücrelerine olumlu mesajlar göndermekte, resim ve türevi çalışmalar ise kişinin hislerini, problemlerini, korkularını, dileklerini baskı altında kalmadan ifade etmesini sağlayabilmekte ve bir anlamda en kolay yoldan maddi manevi iyileşme göstermesine yardımcı olan bir tedavi yöntemi olabilmekte aynı zamanda tedaviye destek olarak biyopsikososyal yaklaşım da sağlayabilmektedir. Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde bu amaçlarla kurulmuş birçok hastanede hastane okullarının mevcut olduğunu ve bu hastane okullarında rehabilite amaçlı Sanat Eğitimi/ Görsel Sanat Eğitimi programlarının ve sanatsal aktivitelerin yapıldığını görmekteyiz. Nitekim hastane okullarının kuruluş amaçları da bu amaçları destekler niteliktedir. Örneğin; Hastane okullarının kurulmasının amacı, hastanede yatan okul dönemi (6-13 yaş) çocuklarının okul yaşantılarının aksamasına sebep olmadan eğitimlerinin hastane ortamında devam ettirilmesi ve çocuğun kendi okuluna dönüşünde eğitimine kaldığı yerden devam edebilmesinin sağlanması olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda çocuk hastaların moral düzeyini yüksek tutarak onların eğitim hayatından soğumamasını ve öğrenmeye olan ilgilerini yitirmemelerini sağlamaktır. Çocuk hastaların yaşadıkları negatif süreçlerin psikolojileri üzerindeki olumsuz etkileri azaltabilmek, sorunlarını paylaşabilecekleri bir platform oluşturabilmek ve acılarını azaltabilmek hastane okullarının temel amacıdır (Bolat, 2018,s.166).

Sanat ve sağlık arasındaki ilişkiyi bu kadar kuvvetli kılan temel faktör, kişisel ve toplumsal felsefenin birlikte çalışıp geniş bir kültürel çeşitliliği biraraya getirmesi, bunu yaparken de yaratıcı ifade ile ulaşılan anlam, anlamlılık katma ve paylaşımı etkili bir biçimde gerçekleştirebilmesidir. Sanat, sağlık alanında kullanıldığında duygusal yaraları iyileştirirken kişinin kendisini ve başkalarını anlamasını kolaylaştırmakta, semptomları azaltıp düşünme kalıplarını yaratıcı ifadeye dönüştürebilmektedir. Yaratıcı ifade yoluyla gerçekleşen bu eylem kişinin arınmasını kolaylaştırmakta ve etkinliğe katılım yolu ile bilinçsiz materyaller sayesinde

bilinçaltını ortaya çıkarmanın güçlü bir yolu olabilmektedir (Stucky & Nobel 2010, s.255). Bu bakış açısı ile konuya bakıldığında görsel sanatların farklılıkları kucaklayan ve bütünleştiren yapısı, sağlık sıkıntısı yaşayan bireylerin sıkıntılarını gidermede ve/veya azaltmada etken bir aracı olarak görülebilmektedir (Salderay, 2010, s.135). Sanatın çalışmalarının sağlık alanında kullanıldığı bir araştırma sonucu da bu verileri destekler niteliktedir. Suter ve Baylin'in 2007'de yapmış olduğu uzun süreli bakım alan hastaların hastane odalarını kendi seçtikleri bir sanat baskısı ile dekore etmelerini sağlayan gönüllü bir programın sonucunda; sanatın, steril hastane ortamına kişisel bir dokunuş kattığını, personel ve hastalar arasındaki etkileşimi kolaylaştırdığını ve olumlu dikkat dağıtıcı etkenleri sağladığı gözlemlenmiştir. Bu sağlıkta sanat çalışması örneği, hastaların kontrol duygusunu yeniden kazandırmış ve destekleyici sağlık bakım ortamının temel bileşenleri ile örtüşmüştür. Bu bağlamda veriler, sanatın hastalığın iyileşme sürecine anlamlı ve tamamlayıcı bir katkı sağladığını doğrulamıştır (Suter & Baylin, 2007). Salderay'ın 2018 yılında konu ile ilgili Young (1996) ve Eissen (2006)'ın çalışmalarına dayanarak aktardığı bir diğer ifade ise hastane ortamında bulunan ya da bulunma durumunda kalan özellikle hastalar ve sağlık çalışanları için, hastane iç mekanında sergilenen ve/veya sergilenecek olan görsel sanatlar eseri (resim, heykel, seramik, desen, fotoğraf, ... vb) niteliği taşıyan objelerin seçiminin son derece önem taşıdığıdır. Bu doğrultuda konu ile ilgili yapılmış çalışmaların, hastane ortamında bulunan kişilerin kendi beğenilerine hitap eden, görsel sanatlar eserlerinin hastane iç mekân tasarımlarında ve dekorasyonlarında kullanımının bu kişilerde aidiyet, mutluluk ve huzur duygusunu artırdığı yönündeki verileri ortaya koyduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenlerden dolayı, hastane ortamında yapılacak her türlü mimariye ve dekorasyona dayalı düzenlemede, hastane ortamında bulunan hastaların, hasta yakınlarının ve sağlık çalışanlarının görüşlerinin alınmasının gerçekleştirilen düzenlemelerin iyileşme ve iyileştirme sürecinin bir parçası hâline gelmesine katkı sağlayacağına dikkat çekmektedir (Salderay, 2018, s.6).

Yukarıda sayılan yönleriyle dikkat çeken görsel sanatlar, tedavide, görsel sanatlar ve davranış bilimleri eğitimi görmüş terapistler tarafından bireylerde olumlu bir gelişme sağlamak, çatışmaları çözümlenmek, fiziksel ve psikolojik bozuklukları azaltmak, problem çözmek, stresle başa çıkmada destek sağlamak üzere sanat materyalleri ile tanı ve tedaviyi sağlamada da kullanılmaktadır. Görsel sanatlar yoluyla tedavi kişinin birebir sağlığını ilgilendiren hususlar olduğu için konu disiplinlerarası bir yaklaşımla uzmanlar tarafından ele alınmalı, değerlendirilmeli ve uygulanmalıdır (Karadağ ve Uğur, 2015, s.142; Salderay,2013, s.203).

Bütün bunlar ışığında Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulamaları; sağlık alanı içerisinde kullanılan alternatif tedavi yöntemleri içerisinde değerlendirilen görsel sanatların fiziksel mekânlarda, tasarımlarda, dekorasyon ve mimaride kullanılarak bireyler üzerinde oluşturduğu pozitif etkileri ve hasta bireylerin ya da yakınlarının veya hasta ile çalışan sağlık personelinin bizzat dâhil olarak katıldığı görsel sanatlar eğitimi uygulamaları olarak iki boyutta ele alınabilir fakat uygulamada ikinci boyut daha çok dikkat çekmektedir denilebilir.

Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan hastanelerde yapılandırılan hastane okullarında görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının nasıl önem taşımaktadır. Sağlık alanında alternatif tedavi yöntemleri içerisinde gösterilen görsel sanatlarla tedavi/rehabilitasyon uygulamalarının hastane ortamındaki kullanımına ilişkin Türkiye'deki uygulamaların ele alınarak değerlendirilmeye ihtiyacı vardır. Bu kapsam içerisinde yapılan araştırmaların neler olduğuna bakılmalı ve bu uygulamaların görsel sanatlar açısından nasıl kullanıldığına ilişkin yapının ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Görsel sanatlar eğitimi ve tedavinin birbiriyle olan bağı hastane ortamlarında ne kadar uygulanabilmekte veya değerlendirilebilmektedir. Hastane okullarında eğitim alan kronik hasta çocuklar (öğrenciler) üzerinde gerçekleştirilen Görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının hastalar, hasta yakınları ve sağlık

çalışanlarının duygu durumları üzerindeki etkileri neler olduğu konusu irdelenmeye ihtiyaç duymaktadır. Belirtilen ihtiyaç ve gereksinimlerden hareketle “Görsel sanatlar eğitiminin tedavideki yerinin ne olduğu ele alınmış ve Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi hastane okulunda bir uygulama çalışması yapılarak araştırmanın problemine ilişkin yapı alınarak çeşitli açılardan değerlendirilmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri içerisinde değerlendirilen betimsel bir çalışmadır. Karasar’a (1999) göre betimsel araştırmalar, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalardır. Betimsel araştırma, ele aldığı olguyu, durumu ayrıntılı bir biçimde açıklamayı amaçlayan, “Ne oldu?” ve “Ne oluyor” sorularına yanıt vermek üzere kurgulanmış bir araştırma türüdür (Bailey, 1987, s.38).

Araştırmanın uygulama aşamasında, Gazi Üniversitesi Hastanesine bağlı hastane okulundan yararlanmakta olan ve yataklı tedavi gören 8-16 yaş aralığındaki kronik hastalara, alternatif tedavi yöntemlerinden biri olan görsel sanatlar eğitimi uygulamaları uzmanlarla birlikte belirlenen temalar doğrultusunda 2 ve 3 boyutlu malzemeler kullanılarak yaptırılmıştır. Uygulama sonrası hasta öğrenciler, hasta velileri ve sağlık çalışanlarından oluşan üç gruba da kapsayacak şekilde “Yapılan bu uygulama çalışması ile ilgili ne hissediyorsun?” sorusu sorularak duygu durumları tespit edilmek istenmiştir.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu “Ankara ili Yenimahalle ilçesinde bulunan Gazi Üniversitesi Hastanesi Hastane Okulunda eğitim gören veya odalı eğitime tabi olan 2018- 2019 yılları arasında tedavisi devam eden 8-16 yaş aralığındaki kronik hasta çocuklar” oluşturmaktadır (Tablo 1). Görüşme, uygulama ve testler bu hastalar arasında gönüllü olarak programda yer almak isteyen 12 çocuk hasta ve aileleri ile gerçekleştirilmek istenmiş, süreç içerisinde *bir hasta kaybedildiğinden 11 hasta ve aileleri ile çalışmaya devam edilmiştir. Bu çalışmada örneklem seçimine gerek duyulmamıştır. Araştırmada yöntemin etkililiğini ortaya çıkarmak söz konusu olduğundan deneysel desen çalışmalarında evrenden örneklem seçimine gerek duyulmamaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2008).

Tablo 1. Katılımcı hastaların sayısı, yaşı ve hastalık türleri

Hasta Sıralaması	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Yaş	9	16	14	12	8	8	9	16	11	12	9	12
Kronik Hastalık Türü	Zihinsel Yetersizlik ve Ji Hastalığı	C tipi niemann-pick hastalığı	Karaciğer Hastası	Böbrek Yetmezliği	*Çoklu Hastalık: Nefrotik sendrom, adrenal yetmezlik, epilepsi, böbrek yetmezliği	Blonşiya Astım hastası	Kronik Mide Rahatsızlığı	Kalp Yetmezliği	Bacakta Felç	Kalp Ritim Bozukluğu	Alerjik ülser	Hematoloji Hastalığı

Çalışmaya Katılan Çocuk Hastaların Betimsel Özellikleri

1. K1 A.: 9 yaşında, Ankara'da yaşıyor, Hiç okula gitmemiş fakat özel eğitim almış. Bebekliğinden beri zihinsel yetersizlik yaşıyor, 1 yıldır Ji hastası, çocuk hematoloji kliniğinde yatıyor. 3 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ikisi de ortaokul mezunu ve ekonomik durumları düşük.
2. K2 H.: 16 yaşında, Şanlıurfa Siverek'te yaşıyor. İlkokul mezunu. 15 yıldır C tipi niemann-pick hastası (C tipi genellikle çocukluk döneminde görülür ancak bebeklik ve yetişkinlikte de ortaya çıkabilir. C tipinin belirtileri arasında ciddi karaciğer rahatsızlığı, nefes darlığı, gelişimde aksaklıklar, kas dokusunda zayıflık, koordinasyon eksikliği, beslenme zorluğu ve gözlerde hareket kısıtlılığı bulunur. C tipi hastalar genellikle yetişkinliğe kadar hayatta kalmaktadır. C tipi gen mutasyonlarına göre C1 veya C2 olarak adlandırılır). 6 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, ailecek soğan işçiliği yapıyorlar, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları oldukça düşük.

3. K3 İ.: 14 yaşında, Kırşehir'in bir köyünde ikamet ediyor. Ortaokul 8.sınıf öğrencisi. 9 yıldır karaciğer rahatsızlığı yaşıyor. 2 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları oldukça düşük.
4. K4 T.: 12 yaşında Çorum'da yaşıyor. Ortaokul öğrencisi. 12 yıldır böbrek yetmezliği rahatsızlığı yaşıyor. Nefroloji kliniğinde yatıyor. 3 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları düşük.
5. K5 B.: 8 yaşında. Ankara'da yaşıyor. İlkokul 2.sınıf öğrencisi. 8 yıldır Çoklu hastalığa sahip (Nefrotik sendrom, adrenal yetmezlik, epilepsi, böbrek yetmezliği) Tek çocuk, anne baba öz ve birlikte, babası Uzman Çavuş, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de eğitimli ve ekonomik durumları orta düzeyde. (Hasta uzun süreli yoğun bakıma alındığından çalışma tamamlanamamıştır. Süreç içerisinde hasta vefat etmiştir.)
6. K6 S.: 8 yaşında. Ankara'da yaşıyor. İlkokul 3.sınıf öğrencisi. 7 yıldır Bronşiyal Astım hastası.) Tek çocuk, anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de eğitimli ve ekonomik durumları orta düzeyde.
7. K7 C.: 9 yaşında. Van'da yaşıyor. İlkokul 3.sınıf öğrencisi. Gastroloji bölümünde yatıyor. 1 yıldır mide rahatsızlığı yaşıyor. 2 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları düşük düzeyde.
8. K8 F.: 16 yaşında. Ankara'da yaşıyor. Lise öğrencisi. Kardiyoloji bölümünde yatıyor 14 yıldır kalp yetmezliği rahatsızlığı yaşıyor. 3 kardeşler. Anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları düşük düzeyde.
9. K9 Y.: 11 yaşında. Ankara'da yaşıyor. Ortaokul 5.sınıf öğrencisi. 1 aydır bir ayağını kullanamıyor, felç riski mevcut. 2 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası emekli, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları düşük düzeyde.
10. K10 S.: 12 yaşında. Ankara'da yaşıyor. Ortaokul 7.sınıf öğrencisi. Kardiyoloji bölümünde yatıyor. 11 yaşından beri kalp ritim bozukluğu yaşıyor. 3 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası serbest meslek çalışanı, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de üniversite mezunu ve ekonomik durumları orta düzeyde.
11. K11 A.: 9 yaşında. Isparta'da yaşıyor. İlkokul 3.sınıf öğrencisi. Kardiyoloji bölümünde yatıyor. 5 yaşından beri alerjik ülser hastalığı yaşıyor. 3 kardeşler, anne baba öz ve birlikte, babası işçi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkokul mezunu ve ekonomik durumları orta düzeyde.

12. K12 A.: 12 yaşında. Ankara’da yaşıyor. Ortaokul 7.sınıf öğrencisi. Hematoloji kliniğinde yatıyor. 10 yaşından beri hematoloji hastası. 2 kardeşler. Anne baba öz ve birlikte, babası apartman görevlisi, annesi ev hanımı, ebeveynlerin ikisi de ilkökul mezunu ve ekonomik durumları oldukça düşük düzeyde.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nitel verileri, ebeveyn ve öğrencilere birlikte uygulanan; katılımcıların sosyal ve demografik özelliklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen sosyo-demografik form ile, Gazi Üniversitesi Hastanesine bağlı Hastane Okulundan yararlanmakta olan ve yataklı tedavi gören 8-16 yaş aralığındaki kronik hastalara Uzmanlarca (Bir Özel Eğitim Uzmanı, İki Güzel Sanatlar Eğitimi Uzmanı, Bir Çocuk Gelişimi Uzmanı, Bir Hastane Psikiyatrisi, Bir Hastane Psikoloğu) belirlenen ve gerçekleştirilen alternatif tedavi yöntemlerinden biri olan görsel sanatlar eğitimi uygulama anlarının fotoğraf, video ve ses kaydı altına alınması ile ayrıca uygulama sonrası hasta öğrenci, hasta velileri ve sağlık çalışanlarına sorulan duygu durum tespiti sorusu ile elde edilmiştir.

Verilerin analizi

Araştırma betimsel tarama modeline göre tasarlanmıştır. Kavramsal çerçevenin analizinde akademik veri tabanları ve süreli yayımlar, alan uygulamalarının değerlendirilmesinde ilgili kuruluşların yayınlarından yararlanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri, seçilen hasta grubuna uygun uygulamanın yapılabilmesi adına uzman görüşüne danışılarak oluşturulan ve sanatla tedavi sürecine etki etmesi beklenen Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulamalarının uygulanması esnasında alınan ses ve görüntü kayıtlarının dökümü yapılmıştır. Uygulama sonrasında hasta, hasta yakınlarına ve sağlık çalışanlarına uygulama çalışmasına ilişkin duygu durumlarını ölçmeye yönelik tek soruluk bir görüşme formu uygulanmıştır. Tüm bu verilerin analizi betimsel analiz ile tamamlanmıştır. Betimsel analiz, bu yaklaşıma göre elde edilen veriler temalara göre belirlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu tür analizde amaçlanan şey elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sistematik ve açık bir biçimde betimleyerek, yorumlayarak okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.256).

Kronik Hasta Çocuklarla (Öğrencilerle) Gerçekleştirilen Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulamaları

Araştırmanın bu basamağında seçilen çalışma grubuna görsel sanatlar eğitimi uygulamaları yapılması planlanmıştır. Çalışma grubu seçilirken “katılımcı çocuk hastanın” belirlenmesinde tedavi ekibinden destek alınmıştır. Uygulama sürecinde hastanın hastalığının ağır bir döneminde olmamasına, hastada uygulamalara engel teşkil edecek ciddi bir zekâ geriliği ve bedensel engel bulunmamasına, uygulamalara katılmak için hastanın gönüllü olmasına ve uygulamanın yapılacağı süre içerisinde hastanede yatıyor olmasına veya gidip gelen bir hasta ise Ankara’da ikamet ediyor olmasına ya da kalacak bir yerinin olmasına, rehabilitasyona ihtiyacı olan kronik rahatsızlığa sahip bir hasta olmasına olabildiğince dikkat edilmiştir.

Hastaların hepsi kronik hastalardan oluşmaktadır. Bunlar Ji hastası, C tipi niemann-pick hastası; karaciğer rahatsızlığı, böbrek yetmezliği yaşayan çoklu hastalığa sahip (Nefrotik sendrom, adrenal yetmezlik, epilepsi, böbrek yetmezliği) Bronşiya Astım hastası, mide rahatsızlığı, kalp yetmezliği rahatsızlığı yaşayan, kalp ritim bozukluğuna sahip, felç riski taşıyan, alerjik ülser rahatsızlığı olan

ve hematoloji hastası olan hastalardır. Bu hastalar ile yapılacak olan uygulamada kullanılacak olan sanat malzemeleri masrafları araştırmacının kendisi tarafından karşılanmıştır. Gerekli tedarik ve hazırlık sürecinden sonra uygulamalara başlanmıştır. Uygulama sonrası hasta öğrenciler, öğrenci velileri ve sağlık çalışanları olarak üç ayrı gruba kapsayacak şekilde “yapılan uygulama çalışması ile ilgili ne hissediyorsun? sorusu sorularak duygu durum tespiti yapılmıştır.

Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulamalarının detayları ve aşamaları şu şekilde planlanmıştır: Uygulamaların temaları, içeriği, aşamaları ve malzemeleri uzmanlarla görüşülerek belirlenmiştir. Bu çerçevede 3 tema belirlenmiş ve bu temaların 2 ve 3 boyutlu çalışmalar olarak ayrı ayrı uygulanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda belirlenen uygulamalardan biri; Yılmaz’ın oyun hamuru ve çeşitli nesnelere rölyef uygulamasını içeren, oyun hamuru, kontrplak, duralit, çeşitli artık materyaller, beyaz plastik tutkal ve maket bıçağı kullanılarak yapılabilecek ve her yaş grubu için uygulanabilecek olan “mutlu olduğun yer” temalı çalışmadır. Bu uygulamada amaç görsel anlatımda oyun hamurunun imkânlarından faydalanarak farklı malzemelerin bir arada kullanımıyla anlatımı zenginleştirme, görsel ve nesnel doku arasındaki farkı kavrayabilmedir (Yılmaz, 2009, s.329-330).

Uygulamalardan ikincisinde yine Yılmaz’ın, oyun hamuru ile figüratif heykelciklerin yapımını içeren amacı; yoğurma maddeleri kullanarak, üç boyutlu biçimlendirme yeteneğinin geliştirilmesi olan, renkli oyun hamuru, beyaz plastik tutkal, birkaç adet kürdan ve plastik bıçak kullanılarak yapılabilecek ve her yaş grubu için uygulanabilecek olan “hayali oda arkadaşın” temalı çalışma (Yılmaz, 2009, s.331). ve Salderay’ın mayalı hamurlar ile uygulatmış olduğu hayvan (aslan, kuş, ahtapot, baykuş, ayı, kanatlı at, tırtıl) formlarından (Salderay, 2015, s.15-54) Esinlenerek, uygulama şekline de tabi kalınarak “en sevdiğin ve şu an yanında olmasından mutluluk duyacağın hayal ettiğin hayvan” temalı çalışma belirlenmiştir.

Üçüncü uygulamada ise Şahan ve diğerlerinin oyun hamuru uygulamalarından olan her yaş düzeyinin çalışabileceği “oyun hamuru, gıda boyası, fon kâğıdı, un, tuz, sıvı yağ, su kaşık, bardak, plastik yuvarlak kap, yapıştırıcı, makas mukavva, silikon tabancası, silikon, ip, kurdelenin” kullanılarak yapılabileceği, Hamurdan Üç Boyutlu Dünya Çalışması’ndan yola çıkarak “hayalindeki dünya” temalı çalışma belirlenmiştir (Ayaydın, 2013, s.13). Araştırmanın gerçekleştiği hastane okulu sınıfı ortamında veya odalı eğitim esnasında yapılan gözlem, uygulama ve görüşmelerin standart eğitimin gerçekleştiği 09.00 – 14.30 saatleri arasında doğal seyrinde yapılmasına özen gösterilmiştir. Süre tanışma-origami, ön test, son test, kalıcılık testi de dâhil olmak üzere 4 haftası (8 seansı) uygulamaları içerecek şekilde 8 hafta olarak tamamlanmıştır.

1. Hafta

Her uygulamanın başında, uygulama yapılacak çocuk ve ailesiyle tanışılmıştır. Kendilerine seansın aşamaları anlatılmış, konu hakkında bilgi verilmiş ve onam formları doldurtulmuştur. Seanslarda çocuk hastalara, oyun hamuru ve pastel ile rahatlamalarının ve zevk almalarının hedeflendiği oyunlar oynanacağı ve belli birkaç konunun yanı sıra arzu ettikleri çalışmaları yapabilecekleri, etkinlikle ilgili hiçbir yükümlülük altında olmayacakları ifade edilmiştir. “Lets” organik oyun hamuru setleri dağıtılmış, çocukla tanışma aşamasında ailelerden müsaade alınarak hastayla teke tek diyalog kurulmuş ve origami çalışmaları (kâğıttan kedi figürü oluşturma) ile kaynaşma pekiştirilmiştir. İkinci aşamada hastalara Kid-Screen Yaşam Kalitesi Ölçeğinin ön testi uygulanmış, test sonrası oyun hamurunu serbestçe kullanmaları sağlanmış, süreç Hastane Okulu öğretmenleri ve hastane psikiyatristi tarafından gözlemlenmiştir.

2. Hafta

Uygulamaya katılan hasta çocukların her birinden hayal kurmaları istenmiştir. Çocuklara kendi hayalleri ve isteklerine göre 2 boyutlu ve 3 boyutlu çalışmalar yapılacağı ve bu çalışmalarını 3 ana başlığı gözeterek yapmanın yanı sıra serbest olarak da uygulayabilecekleri, hiçbir görsel kaygıya düşmeden yapabilecekleri ve yardım istedikleri takdirde yardıma açık olduğu anlatılmıştır. Onlara birer parça hamur ve 2 boyutlu malzemeler verilerek malzeme ile tanışmaları ve malzemeyi ön aşamada şekillendirme imkânı sağlanmıştır. Süreç içerisinde hastalar hayallere dalıp konudan tamamen çıktıklarında dahi çalışmalarını hakkında yorum ve yönlendirme yapılmamasına dikkat edileceği ifade edilmiş ve böylece kaynaşma güven ortamı artırılmıştır. Seanslardaki uygulama süreci Goren-Bar'ın 1997'de tanımladığı genel olarak yaratıcı sürecin akışını takip eden dışa vurumcu sanat terapisi evrelerinden 6 aşamalı yaratım eksenini evreleri etrafında şekillendirilmiştir. Yaratım eksenini "Genel olarak ilk temas ve araştırma evresini takip eden bir temanın belirginleşmesi ve yaratılan ürüne şekil verme dönemlerinden sonra ortaya çıkan ürünün değerlendirilmesi, anlamlandırılması, saklanması ya da bir sonraki yaratım sürecine evrilmesini içerir" (Garcia, Plevin & Macagno, 2018).

1. İlk Temas Evresi; malzeme ile temas evresidir. Bu kimi zaman malzemeyi incelemek, renklerine bakmak iken kimi zaman hareket ya da dans için bedeni gevşetmek olabilir. Duyumotor düzeyde geçen bu evrede çocuk içsel dürtülerini dinler, çevreye ve sürece ısınır, farklı malzeme ve hareketin alanını ona sağlayacağı ifade olanaklarını algılamaya çalışır. *2. Organizasyon evresi;* ilk evreden sonra çocuğun ya da bireyin, sanatsal ifade aracını seçip onu organize etmeye başladığı, seçtiği malzemeyi hayaline uyarladığı ve doğaçlama yaptığı evredir. *3. Form verme evresi;* bu aşama ana temanın belirginleşme evresidir. Organizasyon evresindeki araştırmalar sonucunda seçilen imge, hareket ya da malzeme belirginlik kazanmaya başlar. Üretim veya oluşum için niyete doğru ifadenin netleştiği evre denilebilir. Birey bu aşamada kendisini zorlayan içsel bir yaşantı veya duyguyu bir anlamda sanatsal ifade aracılığı ile şekillendirmeye adım atmış olur. *4. Araştırma- bütünleştirme evresi;* bu evre duyumotor, duyuşsal ve bilişsel düzeylerin bir araya geldiği ve yaratım sürecinin imgeye evrildiği aşamadır. *5. Sakalama evresi;* sanat terapilerinde eğer görsel sanatlar eğitimi yöntemleri kullanılır ise ortaya çıkan ürünün nasıl saklanacağına karar vermek de sürecin önemli bir parçasını oluşturur denilebilir. Bu aşama aynı zamanda bireyin benlik algısı ve öz değer hislerini yansıtan veriler de sunar çünkü kimi yaptığı ürün ile gurur duyup ondan zevk alıp ürünü muhafaza etmek isterken kimi bu tatmin hissini yaşayamaz ve ona eleştirel yaklaşır; sonuçtan utanç duyar ve ürünü yok etmek isteyebilir. Bu aşamada bireyin iç dünyasının yansıması olan ürüne sahip çıkıp çıkamadığı çok iyi gözlemlenebilir. Bu evre aktarım alanının önemli bir parçasıdır. *6. Bir sonraki yaratım sürecine evrilmesi;* son olarak bu aşamada bireyin süreci benimseyip benimsemediği bununla paralel olarak uygulamaları, yaratım sürecini devam ettirip ettirmeyeceğinin çok net gözlemlenebileceği ve değerlendirilebileceği bir evredir (Çatay ve Özcan, 2017, s.307-312).

3. Hafta

Bu seansa katılan çocukların öncelikli tercihlerine göre kimine 2 boyutlu malzeme kimine 3 boyutlu malzeme verilmiştir. Yine onların üretimine yardımcı olabilmek için verilen 1. konu başlığı (en sevdiği hayvan) ile hayal kurmaları istenmiştir. Yaratım sürecinde destek veren ekip ile birlikte "Yaptığın veya ortaya koymak istediğin şey nedir?", "Niçin bunu yapmayı tercih ettin?", "Keyifli misin?", "Şu an sen ve yaptığın şey hangi duyguları taşıyor?", "Sinirliyse veya mutluysa neden?", "Bu duygu durumunu ifade edebilmek için başka neler yapabiliriz?" gibi sorularla hastanın bilinçaltındaki duygu ve düşünce durumuna ulaşmaya ve bunların ifadeye dökülmesine çalışılmıştır. Hasta konudan ayrıлып kendi hayal dünyasını üretime dökmek istediğinde ve uzunca muhabbet etmek istediğinde, zaman zaman aile bireyleri ile hareket etmek istediğinde müdahale

edilmemiştir. Hasta çalışmasını bitirdiğinde bir miktar daha hamur veya 2 boyutlu malzeme verilerek konuyla ilgili çalışmalar yapması istenmiş, çocuklar ile ayrı ayrı ilgilenildiğinden özgün üretimler yapmaları sağlanmıştır.

4. Hafta

Bu seansa katılan çocukların yine öncelikli tercihlerine göre kimine 2 boyutlu malzeme kimine 3 boyutlu malzeme verilmiştir 2. konu başlığı (hayalindeki dünya) ile hayal kurmaları istenmiştir. Süreç içerisinde sunulan her iki malzemeyi de kullanmalarına ve deneyimlemelerine özen gösterilmiş 3.haftadaki hassasiyetleri aynı şekilde gösterilerek uygulamalara devam edilmiştir. İhtiyaç duyduklarında içeriğe müdahale edilmeden teknik olarak yardımcı olunmuştur.

5. Hafta

Bu seansa katılan çocukların yine öncelikli tercihlerine göre kimine 2 boyutlu malzeme kimine 3 boyutlu malzeme verilmiş; verilen temalar ile hayal kurmaları istenmiştir. Süreç içerisinde sunulan her iki malzemeyi de kullanmalarına ve deneyimlemelerine özen gösterilmiş 3.haftadaki hassasiyetler aynı şekilde gösterilerek uygulamalara devam edilmiştir.

6. Hafta

Hastalar ve aileleri daha fazla bir arada olmayı talep ettikleri ve çalışma alanı buna imkân sağladığı için daha fazla sanatsal üretim yapmalarına fırsat verilmiştir. Kimi hastaların zaman zaman durumu ağırlaştığı için ortaya çıkan iletişim ve uygulama aksaklıkları telafi edilmeye çalışılmıştır. Serbest konu ile üretime ve iletişime devam edilmiştir.

7. Hafta

Seanslar sonrası Yapılan görsel sanatlar uygulamaları ve etkileri ile ilgili çocuk hastaların, hasta yakınlarının ve sağlık çalışanlarının duygu durumunu tespit etmek maksadıyla 3 gruba da ortak tek bir soru sorulmuş ve çalışmaya ilişkin duygu durumlarına dayalı görüşleri alınmıştır.

8. Hafta

Kalıcılık testi seansların sonunda yapıldığı gibi hasta ve yakınları ile görüşülerek araştırmanın bir başka boyutunu ilgilendiren kısmı için Kid-screen testleri ile hastaların seanslar sonrasında oluşan duygu, davranış ve düşünce değişimlerinin kalıcılığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Yapılan Görsel Sanatlar Uygulamaları Çalışmasına İlişkin Öğrencilerin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerine Dair Bulgular ve Yorum

Ankara ilinde yer alan Gazi Üniversitesi Hastane Okulu eğitiminden yararlanan kronik hasta çocukların görsel sanatlar eğitimi uygulama çalışması ile ilgili ne hissettikleri sorgulanmıştır. Görsel sanatlar eğitimi uygulamalarına katılan kronik çocuk hastaların görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan bulgular Tablo 23'te sunulmuştur. Bu bağlamda konu, ilgili diğer çalışmalarla birlikte farklı açılardan ele alınarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrencilerin Duygu Durumuna Dayalı Görüşleri

	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde%</i>
Mutlu oldum ve kendimi daha iyi hissediyorum	18	32,73
Heyecanlandım	7	12,73
Yaptığım çalışmalarını başkalarıyla paylaşıyorum		
Nasıl yaptığımı anlatıyorum	10	18,18
Yapabiliyorum ve Başarabiliyorum	11	20
Hastanede Kendimi Yalnız Hissetmiyorum	4	7,27
Denemekten daha az korkuyorum	5	9,09
Toplam:	55	100,0
Genel Katılımcı Sayısı : 11		
Duygu Durumuna Dayalı İfade Sayısı : 55		

Tablo 2 incelendiğinde 11 katılımcının (kronik hasta öğrencilerin) 55 adet görüşünün yaptığım çalışmalarını başkalarıyla paylaşıyorum - nasıl yaptığımı anlatıyorum, yapabiliyorum ve başarabiliyorum, hastanede kendimi yalnız hissetmiyorum, denemekten daha az korkuyorum gibi başlıklar altında toplandığı görülmektedir.

Öğrencilerin görüşlerinde uygulama ile ilgili %32,73 (18) oranla mutlu oldukları ve kendilerini daha iyi hissettikleri, % 12,73 (7) oranla heyecanlandıkları, % 18,18 (10) oranla yaptıkları çalışmalarını başkalarıyla paylaştıkları ve nasıl yaptıklarını anlattıkları, %20 (10) oranla yapabildikleri ve başarabildikleri, %7,27(4) oranlar hastanede kendilerini yalnız hissetmedikleri, % 9,09 (5) oranla denemekten daha az korktuklarını yansıtan ifadeler olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle genel katılımcıların, kayda değer oranda uygulamalara dair hissettiklerini olumlu duygu durumuna dayalı ifadelerle (55) yansıttıkları görülmektedir.

Tablo 2’de görülen Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrencilerin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerine dair ortak ifadelerinden elde edilen bilgilerden ortaya çıkan sonuç ile alan yazın tarandığında, katılımcı ifadeleri ile alan yazın ifadelerinin paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda; Çatay ve Özcan “çocuklarla sanat terapileri” adlı çalışmalarında sanatın tedavide kullanılmasının kaygı ve korkuyu azaltarak çatışmaları çözdüğünü, başetme becerilerini geliştirip manen dayanıklılığı arttırdığını ayrıca sosyal becerileri geliştirerek, öğrenmeyi de desteklediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmacılar Johnson’a atıfta bulunarak sanatsal dışavurumun içsel deneyimi ifade etmeyi sağladığı için içsel gerilimin boşaltımına ve rahatlamaya yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir (Çatay ve Özcan, 2017, s. 300-303). Araştırmada yer alan ifadelerle Tablo 2’de yer alan mutlu oldum ve daha iyi hissediyorum, yaptıklarımı başkalarıyla paylaşabiliyorum, denemekten daha az korkuyorum ifadelerinin tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

2020 yılında gerçekleştirilen 15-18 yaş aralığındaki çocuklara yapılandırılmış sanat terapisinin uygulanmasının kendileri üzerinde mutluluk düzeyleri, duygularını ifade etme eğilimleri ve duygu

düzenleme güçlüklerine etkisini incelendiği bir başka çalışma sonucunda, deney grubundaki öğrencilerin duyu düzenleme güçlüğünde dürtü alt boyutunun azaldığı, mutluluk değişkeninde pozitif duyu alt boyutunun, duyu ifade eğilimlerinde ise pozitif ve yakınlık boyutunun arttığı bulunmuştur (Karataş ve Güler, 2020). Aynı şekilde “Sanat Terapisi Yönteminin Ve Tekniklerinin Sağlık – İyileştirme Gücü Üzerindeki Etkisi” isimli çalışmada Görsel sanatların, tedavide kullanımı ile kişinin değer duygusunun ve özgüveninin arttığını, grup çalışmaları ile uyum sağlama ve sosyalleşmesinin kolaylaştığını, bireyde sorumluluk algısı oluturduğunu dolayısıyla birçok yönden kişinin duyu ve düşünceleri arasında mevcut olan ve kendisine vücut bulmak için alan arayan bilinçaltı ifadelerinin geçiş bularak görsel bir dil ile somutluk kazandırdığını ifade etmektedir (Bostancıoğlu ve Kahraman,2017, s. 157)

Güner 2010'a atıfta bulunan Güner ise; sanat terapisi yöntemlerinin çocuk hastaların sosyal becerileri üzerindeki etkisinin incelendiği ve 10 haftalık bir uygulama çalışmasının yapıldığı başka araştırmada, yapılan uygulamaların çocuk hastaların kişiler arası ilişkilerini, akademik ve sosyal yeterliliklerini anlamlı düzeyde arttırırken, antisosyal, kaygılı ve agresif davranışlarını anlamlı düzeyde azalttığı bulgularına ulaşmıştır (Güner ve Dinçer Genç, 2019, s.41). Yine Güner ve Genç Tablo 23'ün bulgularını destekler şekilde sanatla uğraşmanın kişinin genel tutumu ve ruh hali üzerinde olumlu değişmelere sebep olduğunu, korku ve endişenin azalarak yerini üretkenlik ve yaratıcılığın aldığını, bu olumlu değişimin ise kişiyi sakin ve huzurlu halde getirdiğini söylemektedirler (s.29).

Tablo 2'de ortaya çıkan sonuçla literatür incelendiğinde ortaya çıkan sonuçların birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, yapılan araştırmalarda görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının tıbbi tedavi ile birleşmesiyle hasta katılımcılara maddi manevi sağlık konusunda rehberlik edebildiği ve sanatın potansiyel kaynakları ile yaşam kalitelerinde bir artış oluştuğu bunun etkisiyle de kendilerini fiziksel ve duygusal olarak daha iyi hissettikleri ifade edilebilir. Araştırmacının katılımcılara yaklaşımının, kullanılan malzemelerin uygulama yapılan hasta grubuna ve yaşlarına uygun olmasının, çalışma yöntem ve tekniklerinin çalışma grubu ve hastalık durumlarına uygun seçilmesinin, uygulamaların da doğru zamanlamalarda yapılmasının sonuçların olumlu yönde çıkmasına katkı sağladığı ifade edilebilir.

Yapılan Görsel Sanatlar Uygulamaları Çalışmasına İlişkin Öğrenci Velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerine Dair Bulgular ve Yorum

Ankara ilinde yer alan Gazi Üniversitesi Hastane Okulu eğitiminden yararlanan kronik hasta çocukların velilerinin görsel sanatlar eğitimi uygulama çalışması ile ilgili ne hissettikleri sorgulanmıştır. Görsel sanatlar eğitimi uygulamalarına katılan kronik çocuk hastaların velilerinin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan bulgular Tablo 3'de sunulmuştur. Bu bağlamda konu, ilgili diğer çalışmalarla birlikte farklı açılardan ele alınmıştır.

Tablo 3. *Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrenci Velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşleri*

	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde%</i>
Mutluluk ve Memnuniyeti Arttırdı	24	33,81
İstekliliği Arttırdı	8	11,27
İletişim Becerilerini Arttırdı	10	14,08
Tıbbi Tedavi Sürecine Katkı Sağladı	17	23,94
Üretkenlik ve Yapabilirlik Düzeyini Arttırdı	12	16,9
Toplam:	71	100,0
Genel Katılımcı Sayısı : 17		
Duygu Durumuna Dayalı İfade Sayısı : 71		

Tablo 3 incelendiğinde 17 katılımcının (kronik hasta öğrenci velilerinin) 71 adet görüşünün “uygulamanın çocuklarında, mutluluk ve memnuniyetlerini arttırdığı, istekliliklerini arttırdığı, iletişim becerilerini arttırdığı, tıbbi tedavi sürecine katkı sağladığı, üretkenlik ve yapabilirlik düzeylerini arttırdığı” başlıkları altında toplandığı görülmektedir.

Öğrenci velilerinin görüşlerinde çocuklarının, uygulama ile ilgili %33,81 (24) oranında mutluluk ve memnuniyet düzeylerinin arttığı, %11,27 (8) oranında istekliliklerinin arttığı, %14,8 oranında (10) iletişim becerilerinin arttığı, %23,94 (17) oranında tıbbi tedavi süreçlerine katkı sağladığı, % 16,9 (12) oranında üretkenlik ve yapılabirlik düzeylerinin arttığı yönünde ifadeler olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle genel katılımcıların, kayda değer oranda uygulamalara dair hissettiklerini olumlu duygu durumuna dayalı ifadelerle (71) yansıttıkları görülmektedir.

Tablo 3’te görülen Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrenci velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerine dair ortak ifadelerinden elde edilen bilgilerden ortaya çıkan sonuç ile alan yazın tarandığında, katılımcı ifadeleri ile alan yazın ifadelerinin paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda; alandaki çocuklarla sanat terapisi adlı bir çalışmada 1997 yılında lomber ponksiyon ve kemik iliği aspirasyonu gibi acı verici müdahaleler almak zorunda olan lösemi hastalarıyla yapılan bir sanat çalışmasında uygulamaya katılan çocuklarda tıbbi işlemlerle işbirliği gösterdikleri v edaha uyumlu davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Tıbbi müdahalelerin tekrarlanması gerektiğinde ise hem çocuk hastaların hem de ebeveynlerinin tekrar sanat terapisi talep ettikleri, bu uygulamalar sayesinde acı verici prosedürleri daha iyi yöntem bildiklerini ifade etmeleri dikkat çekmektedir (Güner ve Dinçer Genç, 2019, s.39). 97 yılında yapılan bu araştırma mevcut yönleriyle Tablo 3’ün sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Yapılan bir başka çalışmada sanatın tedavideki kullanımının yanısıra günlük yaşantıda dahi bir sanat aktivitesiyle meşgul olmanın haz deneyimi ve eyleme dayalı olması etkisiyle kişinin canlılık hissiyle

devamlı bir bağ kurmasını dolayısıyla kişinin keşfeden, araştıran ve paylaşan bir özneye dönüşmesine katkı sağladığı ifade edilmektedir (Çatay ve Özcan, 2017, s. 307). Bu yönleriyle görsel sanat uygulamaları kişinin pozitif yöndeki duygularını pekiştirip mutluluk ve memnuniyetini arttırırken, araştıran ve paylaşan özneye dönüşmesini sağladığıdaysa iletişim becerelerine katkı sağladığı ifade edilebilir.

Yine Councill'e (2003) atıfta bulunan Çatay hastanede yapılan sanat uygulamalarının hastane ortamının soğuk atmosferini kırarak acı verici tıbbi müdahalelere çocuğu hazırladığını, ağrıya dayanıklılığını desteklerken tıbbi ekiple işbirliğini de arttırdığını ifade etmektedir (s.332).Araştırma bu yönüyle de Tablo 24'te yer alan ve Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrenci Velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden "Tıbbi Tedavi Sürecine Katkı Sağladı" görüşünü desteklemektedir.

Pifalo tarafından 2006 yılında yapılan başka bir çalışma da tablo 24'ün sonuçlarını destekler niteliktedir. "Art Therapy with Sexually Abused Children and Adolescents: Extended Research Study" adlı çalışmada cinsel istismara uğramış 8-16 yaş aralığındaki çocuk mağdurlar ile 8 haftalık alternatif tedavi yöntemi içinde kullanılan sanat uygulamaları gerçekleştirilmiş ve tedavi sonrası semptomlarda önemli ölçüde iyileşme sağlanmıştır. Öfke, kaygı, güvensizlik gibi olumsuz duygu durumlarında azalmalar tespit edilmiştir. Sanat uygulamalarının tedavide negatif duygu durumlarını azaltmada etkili bir yeri olduğuna kanaat getirilmiştir (Pifalo, 2006, s.181-185).

Tablo 3'te ortaya çıkan sonuçla literatür incelendiğinde ortaya çıkan sonuçların birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, yapılan araştırmalarda görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının tıbbi tedavi ile birleşmesiyle tedavinin kalitesini arttırdığı, motivasyonu yükseltirken iletişime de katkı sağladığı, üretkenliği arttırırken istekliliği de pekiştirdiği hasta katılımcıların velilerinin de ifadesiyle desteklenebilir. Araştırmacının sunmuş olduğu imkan ve yaklaşımın niteliğinin, hasta katılımcılar ve velileri ile kurmuş olduğu sıcak diyalogun çıkan olumlu sonuçları pekiştirdiği, araştırmacının uygulama esnasındaki hasta katılımcıların tedavisindeki dalgalanma ve değişim süreçlerini ayrıca katılımcı hasta ve velilerinin süreçten kaynaklı duygusal değişimlerini doğru gözlemleyip yapılacak olan uygulamaların zaman ve biçimindeki değişikliklerini doğru seçmesinin, uygulama sürecinde katılımcı hastaların yapabilirliğini ve başarısını destekleyerek teşvik etmesinin de sonuçların olumlu yönde çıkmasına katkı sağladığı ifade edilebilir.

Yapılan Görsel Sanatlar Uygulamaları Çalışmasına İlişkin Sağlık Çalışanlarının Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerine Dair Bulgular ve Yorum

Ankara ilinde yer alan Gazi Üniversitesi Hastane Okulunda gerçekleştirilen eğitim alanında bulunan sağlık çalışanlarının görsel sanatlar eğitimi uygulama çalışması ile ilgili ne hissettikleri sorgulanmıştır. Görsel sanatlar eğitimi uygulamalarına kimi zaman katılan kimi zaman ise gözlemleyen sağlık çalışanlarının görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan bulgular Tablo 4'te sunulmuştur. Bu bağlamda konu, ilgili diğer çalışmalarla birlikte farklı açılardan ele alınmıştır.

Tablo 4. Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Sağlık Çalışanlarının Duygu Durumuna Dayalı Görüşleri

	Frekans	Yüzde%
Hasta ve Aile Memnuniyetini ve Motivasyonu Arttırdı	17	34,69
Hasta Üretkenlik ve Yapabilirlik Düzeyini Arttırdı	11	22,45
Tıbbi Tedavi Sürecine Katkı Sağladı	9	18,37
Hastaların İletişim ve Sosyal Yaşam Becerilerini Arttırdı	12	24,49
Toplam:	49	100
Genel Katılımcı Sayısı : 12		
Duygu Durumuna Dayalı İfade Sayısı : 49		

Tablo 4 incelendiğinde 12 adet katılımcının (sağlık çalışanlarının) 49 adet görüşünün “hasta çocuklar ve velilerinde, memnuniyet ve motivasyonu arttırdığı, hastaların üretkenlik ve yapabilirlik düzeyini arttırdığı, hastaların tıbbi tedavi sürecine katkı sağladığı, hastaların iletişim ve sosyal yaşam becerilerini arttırdığı” gibi başlıklar altında toplandığı görülmektedir.

Sağlık çalışanlarının hasta çocuk ve velilerinin kimi zaman da kendilerinin eylemsel veya gözlemci olarak katılım gösterdikleri uygulamaya dair % 34,69 (17) oranında hasta ve aile memnuniyet ve motivasyonunu arttırdığı, %22,45(11) oranında hastada üretkenlik ve yapabilirlik düzeyini arttırdığı, % 18,37 (9) oranında hastanın tıbbi tedavi sürecine katkı sağladığı, % 24,49 (12) oranında hastaların iletişim ve sosyal becerilerini arttığı yönünde ifadeler kullandıkları görülmektedir. Diğer bir deyişle genel katılımcıların, kayda değer oranda uygulamalara dair hissettiklerini olumlu duygu durumuna dayalı ifadelerle (49) yansıttıkları görülmektedir.

Tablo 4’te görülen Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Sağlık Çalışanlarının Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerine dair ortak ifadelerinden elde edilen bilgilerden ortaya çıkan sonuç ile alan yazın tarandığında, katılımcı ifadeleri ile alan yazın ifadelerinin paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda; Kanseri hastaları üzerinde yapılan bir sanat terapisi çalışmasında görsel sanatlar yoluyla yaratıcı sürecin yorgunluk, ağrı düzeyi ve kaygı durumunda anlamlı bir azalma sağlayıp fiziksel ve ruhsal sağlıkta iyileşme ve gelişmeye sebep olduğu ifade edilmiştir (Nainis vd.,2006, s.162-169). Bu bulgu Tablo 4’ün “yapılan görsel sanatlar uygulama çalışmasına ilişkin sağlık çalışanlarının duygu durumuna dayalı görüşlerinden uygulamanın tıbbi tedavi sürecine katkı sağladığı” ifadesi ile uyumaktadır. Psikopatolojik Sanat ve Psikiyatrik Tedavide Sanatın Kullanılışı adlı bir başka çalışmada, araştırmacı hastada yalnızca ilaç tedavisinin kullanıldığı tıbbi tedavi tekniklerinin tanı koymakta yeterli olduğunun fakat TAT’larla tıbbi tedavinin birleşmesi ile hastanın sadece tanı konulan değil iyileşme sürecinin bir parçası haline gelen özneye dönüştüğünü ifade etmiştir. Böylece tedavideki alan, zaman, hareket ve rengin kullanımının değişikliği hastanın iyileşme algısında önemli bir alan oluşturur. Bu bağlamda sanatla tedavi birçok popülasyonu kapsayan tedavi, değerlendirme ve iletişim metodlarında önemli ve etkili bir alana dönüşmüştür (Utaş Akhan, 2012).

Yine bulguları destekler nitelikte farklı bir sanatla tedavi yönteminin kullanıldığı “Dance/Movement Therapy's Influence on Adolescents' Mathematics, Social-Emotional, and Dance Skills” adlı benzer bir araştırmada, Anderson’un duygusal davranış bozukluğu yaşayan hasta çocuklara dans- hareket terapisi uygulamış, uygulama sonrası çocukların sosyal ve duygusal açıdan gelişim sergilediği, gerginlik seviyelerinin azaldığı, dikkatlerinin yoğunlaştığı, motivasyonlarının, memnuniyetlerinin ve farkındalıklarının arttığı, tespit edilmiştir. Aynı zamanda ulaşılan bulguların sanat temelli öğrenmenin tüm çocuklara ulaşmanın ve öğretmenin bir yolu olarak tanınmasını da güçlendirdiğini ifade etmiştir (Anderson, 2015, s.243).

Tablo 4’te ortaya çıkan sonuçla alandaki literatür incelendiğinde ortaya çıkan sonuçların birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, yapılan araştırmalarda görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının tıbbi tedavi ile birleşmesiyle moral ve motivasyonu yükseltirken yaşam kalitesini arttırarak iletişim ve sosyal becerileri geliştirdiği, aynı zamanda üretkenlik ve yapabilirliği de pekiştirdiği bu durumun da tıbbi tedavi sürecine olumlu yansıdığı sağlık çalışanlarının da ifadesiyle desteklenebilir. Araştırmacının sağlık çalışanlarına uygulama öncesi çeşitli projeler ve etkinlikler ile yapılmak istenen alternatif tedavi türlerinden biri olan görsel sanatlar uygulamalarının etkilerini ve hastane sakinlerine yansımalarını tanıtmış ve sunmuş olması, araştırma öncesi, süreci ve sonrasında sağlık çalışanları ile uzun soluklu bir diyalog geliştirebilmiş olması ve bu süreçlerin etkisi ile sağlık çalışanlarının uygulama sürecinde hem araştırmacıya hem de katılımcılara göstermiş oldukları sıcak yaklaşım, sınırsız destek ve uygulamalara samimi katılımlarının sonuçların olumlu yönde çıkmasına katkı sağladığı ifade edilebilir.

Tablo 2’ de bulunan Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrencilerin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden “Mutlu Oldum ve Kendimi Daha İyi Hissediyorum, Yapabiliyorum ve Başarabiliyorum, Yaptığım Çalışmaları Başkalarıyla Paylaşıyorum-Nasıl Yaptığımı Anlatıyorum” ifadeleriyle, Tablo 3’te bulunan Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrenci Velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden “Mutluluk ve Memnuniyeti Arttırdı, İstekliliği Arttırdı, İletişim Becerilerini Arttırdı, Üretkenlik ve Yapabilirlik Düzeyini Arttırdı” ifadelerinin benzerlik gösterdiği ve hemen hemen sonuçların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Tablo 2’ de bulunan Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrencilerin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden “Hastanede Kendimi Yalnız Hissetmiyorum, Denemekten Daha Az Korkuyorum” ifadeleri ile Tablo 3’te bulunan Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrenci Velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden “Tıbbi Tedavi Sürecine Katkı Sağladı” ifadelerinin ayrıldığı ve farklı sonuçlar verdiği görülmektedir. Tablo 3’te bulunan Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Öğrenci Velilerinin Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden “Mutluluk ve Memnuniyeti Arttırdı, İletişimi Becerilerini Arttırdı, Tıbbi Tedavi Sürecine Katkı Sağladı, Üretkenlik ve Yapabilirlik Düzeyini Arttırdı” ifadeleri ile, Tablo 4’te bulunan Yapılan Görsel Sanatlar Uygulama Çalışmasına İlişkin Sağlık Çalışanlarının Duygu Durumuna Dayalı Görüşlerinden “Hasta ve Aile Memnuniyetini ve Motivasyonu Arttırdı, Hasta Üretkenlik ve Yapabilirlik Düzeyini Arttırdı, Tıbbi Tedavi Sürecine Katkı Sağladı, Hastaların İletişim ve Sosyal Yaşam Becerilerini Arttırdı ifadelerinin benzerlik gösterdiği görülmektedir. Tablo 4’ün Tablo 3’te bulunan “istekliliği arttırdı” ifadesi ile ise farklılık gösterdiği görülmektedir.

Yukarıda belirtilenlerden hareketle bu duygu durum tespitinin yapılmasını sağlayan ve verilerinin video ve ses kayıtları ile kayda alındığı uygulama içeriklerinin detayları ise makalenin yapılmış olduğu tezde ifade edilmiştir. Bu kapsamda incelenen detaylarda da nitel verilerin bulgularının anlamlı derecede olumlu olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular ile alan yazının sonuçlarının benzerlik göstermesinin yanında bu sonuçların pozitif yönde ortaya çıkmasında uygulamada gerçekleştirilen sanat eğitiminin hasta katılımcı, sağlık çalışanları ve hasta yakınlarının duygu durumunu olumlu yönde destekleyici nitelikte seçilmiş olması da etkilidir denilebilir. Çünkü

eğitimde sanatın kullanılması bireyin mevcut olan sosyal, duygusal, bilişsel ve davranışsal engelleri aşip bu yolla başarılı bir şekilde sunulan eğitim fırsatına ve oluşturacağı pozitif sonuçlarına entegre olmasına olanak sağlamaktadır. Her bir grubun duygu durum sonuçlarının bu etkiyi desteklediği ve görülen ihtiyaçlar doğrultusunda sanat eğitimi uygulamalarının daha da geliştirilmesi ve birçok alanda çok yönlü şekilde uygulanması gerektiği ifade edilebilir.

Sonuç

Tüm bu veriler ışığında sanat eğitimi uygulamalarının veya sanat ile tedavinin kişinin rehabilitasyonunda kullanılmasının bireylerin yaşam kalitelerini pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır. Yukarıdaki uygulama örneklerinde de görüldüğü üzere Tedaviye ilişkin Sanat Eğitimi Uygulamaları, hasta bireylere verilen tıbbi tedavilerden kaynaklı iyileşmelerinin yanında ruhsal iyileşmelerine azımsanamayacak değerde katkı sağlamakta ve hem Türkiye’de hem de Dünyada gelişerek yaygınlaşmaktadır. Gerçekleştirilen Görsel Sanatlar Eğitimi Uygulamaları ve testlere katılan çocuk hastaların, ailelerinin, sağlık çalışanlarının görüş ve yaklaşımlarından elde edilenler sonucunda, görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının yapılmasına ailelerin ve sağlık çalışanlarının da son derece pozitif yaklaştığı, çalışmalarını destekledikleri ve bu gibi uygulamaların devamlılığını talep ettikleri sonucuna varılmıştır.

Tedavide sanat eğitiminin bulunduğu multidisipliner yaklaşımların hastanın tedavi sürecinde önemli ve pozitif bir etki oluşturabileceği sonucuna varılmıştır. Yapılan görsel sanatlar uygulamaları sonucunda çocuk hastaların hissettiklerinin pozitif yönde ilerlediği ve duygu durumlarının önemli ölçüde olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuk hastaların uygulamaların etkisi ile kendilerini daha mutlu, daha iyi, heyecanlı hissettikleri, yapabilme ve başarabilme duygusundan emin oldukları, yaptıklarını paylaşmaktan memnun oldukları, denemekten daha az korktukları ve kendilerini daha az yalnız hissettikleri sonucuna varılmıştır. Yapılan görsel sanatlar uygulamaları sonucunda çocuk hastaların velilerinin hissettiklerinin pozitif yönde ilerlediği ve duygu durumlarının önemli ölçüde olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Kronik hasta çocukların velilerinin yapılan görsel sanatlar uygulamaları ile çocuklarının mutluluk ve memnuniyetinin, istekliliğinin, iletişim becerilerinin, üretkenlik ve yapabilirlik düzeylerinin arttığını düşündükleri ve uygulamanın tıbbi tedavi sürecine katkı sağladığına kanaat getirdikleri sonucuna varılmıştır. Yapılan görsel sanatlar uygulamaları sonucunda sağlık çalışanlarının hissettiklerinin pozitif yönde ilerlediği ve duygu durumlarının önemli ölçüde olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Gerçekleştirilen görsel sanatlar uygulama alanında bulunan sağlık çalışanlarının, görsel sanatlar uygulamalarının Hasta ve Aile memnuniyet- motivasyonunu arttırdığını, hasta üretkenlik ve yapabilirlik düzeyini arttırdığını, hastaların iletişim ve sosyal yaşam becerilerini arttırdığını, son olarak uygulamanın tıbbi tedavi sürecine katkı sağladığına kanaat getirdikleri sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda elde edilen veriler doğrultusunda hâlihazırda hastanelerde uygulamaları mevcut olan Görsel sanatlar eğitimi çalışmalarının alternatif tedavi yöntemleri içerisinde değerlendirilmesi veya alternatif tedavi yöntemleri içerisinde yer alması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Artun, E. (2007). Türk halk kültüründe Hıdırellez. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1-9.
- Anderson, A. (2015). Dance Movement Theory's Influence on Adolescents' Mathematics Social-Emotional, and Dance Skills. *The Educational Forum*, 79,(3), 230-247.
- Bailey, K.D. (1987) *Methods of Social Research*. 3rd Edition, the Free Press, New York
- Bolat, E.Y. (2018). Süreç hastalığı olan çocuklar ve hastane okulları. *Millî Eğitim Dergisi*, 47, 163 – 186.
- Bostancıoğlu, B., Kahraman, M. (2017). Sanat terapisi yönteminin ve tekniklerinin sağlık – iyileştirme gücü üzerindeki etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 5(2), 150-162.
- Birkan, I. (2014). Müzikle tedavi, tarihi gelişimi ve uygulamaları. *Ankara Akupunktur ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*. 2(1), s. 37-49.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Ciğerci Y., Kurt H., Çelebi Ş. (2016). Tamamlayıcı bakım ve alternatif tedavi yöntemi olan müzik terapiye ilişkin sağlık profesyonellerinin görüşleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*. 2(4), 13-26.
- Çatay,Z., Özcan, A. (2017). *Çocuklarla sanat terapileri. gelişim ve terapi perspektifinden oyun*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi.
- Çevik, K., Bolsoy, N., Beler, M. (2016). Hemşirelerin tamamlayıcı ve alternatif tedaviye ilişkin bilgi ve görüşleri. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, (6), 1-15.
- Garcia,M., Plevin,M., Macagno, P.(2018). *Yaratıcı hareket ve dans: Garcia-Plevin yöntemi*. Ed. Zeynep Çatay. İstanbul: Bilgi.
- Gençel, Ö. (2006). Müzikle tedavi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 697-706.
- Geniş Öztürk P., Bozdoğan, A. E. & Aktaş, Z. (2016). *Determining the level of using smartphone in education: Giresun Education Faculty sample*. III. International Dynamic, Explorative Active Learning Conference (IDEAL-2016), 1-3 September, Samsun, Turkey. pp. 18-25.
- Güner, O & Dinçer Genç, N. (2019). Sanat terapisi. İzmir: Yakın.
- Güney, M. (2011). *Sanat ve psikiyatri*. Ankara: Öz Baran.
- Kar, Ö. (2010). *Heykel ve sanat terapisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Karadağ, E., & Uğur, Ö. (2015). Kanserli hastalarda çok konuşulmayan bir uygulama: sanat terapisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2).142-144.
- Karataş E. ve Güler Ç. (2020). Grup sanat terapisi programının ergenlerin mutluluk düzeyleri, duyguları ifade etme eğilimi ve duygu düzenleme güçlüğüne etkisi. *Uluslararası Toplum araştırmaları Dergisi*. 15(25), 3328 – 3359.
- Keskin, B. (2006). Renk terapisi üzerine bir inceleme. *Sanat Dergisi*, (10), 23-27. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsfd/article/view/1025003181> adresinden alınmıştır.
- Nainis, N., L. Paice, J. Ratner et al. (2016). Relieving Symptoms İn Cancer: Innovative Use Of Art Therapy. *J Pain Symptom Manage*. 31, 162-169.
- Pifalo, T. (2006). Art Therapy with Sexually Abused Children and Adolescents: Extended Research Study. *Journal of the American Art Therapy Association*, 23(4), 181-185.
- Salderay, B. (2003). Zihinsel engelli bireyler için güzel sanatlar eğitimi. *Millî Eğitim Bakanlığı: Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 39(4), 32-33.
- Salderay, B. (2010). Görsel sanatlar ve tedavi (terapi). *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(6), 133-145.
- Salderay, B. (2015). *Sanatla kendimi keşfediyorum, hamur-kil çalışmalarının eğitim ve rehabilitasyon boyutu*. Ankara: Eğiten.

- Salderay, B. (2018). Hastane ortamında iyileştirme sürecine katkı sağlayan disiplinlerarası bir tasarım: Kemali Hoca'nın gökyüzü odası projesi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2), 263-276.
- Suter, E. & Baylın, D. (2007). Choosing art as a complement to healing. *applied nursing research*. *Open Journal of Nursing*, 2(2), 32– 38.
- Stucky, H. L.,& Nobel, J. (2010). The connection between art, healing, and public health: a review of current literature. *The American Journal of Public Health*. 2, 254-263.
<http://dx.doi.org/10.2105/AJPH.200.156497>
- Utaş- Akhan, L. (2012). Psikopatolojik Sanat ve Psikiyatrik Tedavide Sanatın Kullanılışı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*.2 (2),132-135.
- Uyar, M. & Korhan, E. (2011) Yoğun bakım hastalarında müzik terapinin ağrı ve anksiyete üzerine etkisi. *Ağrı Pain*, Türk Algoloji Derneği Yayın Organı. 23(4), 139-146 | Doi: 10.5505/agri.2011.94695
- Ünal, M. & Dağdeviren, H.N. (2019). Geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemleri. *Euras J Fam Med*, 8(1), 1-9.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 9. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, M. (2009). Eğitimin her kademesine yönelik görsel sanatlar eğitiminde uygulamalar. Ankara: Data.